

Grundregler för tävlingar i arkitektur och samhällsbyggnad

Magnus Rönn

Rio Kulturlandskapet
Arkitekturskolan, KTH

Author: Magnus Rönn
Författare: Magnus Rönn

Title: Basic principles for competitions in architecture and the build environment
Titel: Grundregler för tävlingar i arkitektur och samhällsbyggnad

Forskningsrapport 2014, Rio Kulturlandskapet i samarbete med KTH/Arkitektur
ISBN 978-91-98151-22-0

Adress:

Rio Kulturlandskapet
Ekelidsvägen 5
457 40 Fjällbacka
Mobil: 070-5516007
E-post: magnus.ronn@arch.kth.se

KTH/Arkitektur,
Östermalmsgatan 26
100 44 Stockholm, Sverige
Mobil: 070-5516007
E-post: magnus.ronn@arch.kth.se

Förord

Denna rapport innehåller ett förslag till nya regler för tävlandet i arkitektur och samhällsbyggnad. Enligt min mening finns det behov av ett nytt gemensamt regelverk. Av detta skäl vill jag samordna flera olika tävlingsliknande verksamheter som idag går under namn som arkitekt-tävlingar, markanvisningstävlingar, entreprenadtävlingar och parallella uppdrag.

Jag vill också utveckla tävlingsformerna med dialogtävlingar efter dansk förebild och införa forskningsbaserade tävlingar i arkitektur och samhällsbyggnad. Argumenten för att förnya tävlingskulturen i Sverige ligger i samhällsbyggnadssektorns utmaningar och dess behov av designkunskap, kvalitetsutveckling, innovativa lösningar och experiment. Tävlingen som ett professionellt laboratorium och en experimentell arena för nytänkande behöver – tror jag – vidareutvecklas för att svara upp mot kraven på framtidsinriktade projekt.

Ett problem som det nya regelverket försöker komma tillrätta med är den inbjudna tävlingens begränsningar genom prekvalificering av kandidater. Prekvalificering är ett granskningsförfarande som gynnar etablerade företag med gott rykt och fina referenser. I motsvarande grad missgynnas nystartade företag. Därmed försvårades en önskvärd förnyelse i samhällsbyggnadssektorn. Ett sätt att komma tillrätta med den inbjudna tävlingens utestängande mekanismer är att ändra grunderna för inbjudan. En tredjedel av inbjudna designteam bör vara nya företag. Det är mitt förslag till lösning.

Regelverket har presenterats i sammanfattande version 2013 i Arkitekten, nr 8. En komplett version finns på tidskriften hemsida, arkitekten.se/arkitekten/1308.

Stockholm/Uddevalla

Januari 2014

Magnus Rönn

Inledning

Följande förslag till tävlingsregler är avsedda att användas på tävlingsuppgifter inom designområdet; inredning, arkitektur, stadsplanering, landskap, fysisk planering och infrastruktur. Design ses i detta sammanhang som ett kunskapsfält med en gemensam kärna. Vilka krav bör ställas på reglerna? Vad ska spelreglerna uppfylla? Det finns fyra grundvillkor som behöver tillgodoseas.

Reglerna ska:

- passa för sitt ändamål
- accepteras av arrangörer och tävlande
- vara tydliga, enkla, effektiva och lätta att förstå och använda
- främja utvecklingen av en god tävlingskultur i samhällsbyggandet

Det första grundvillkoret är att reglerna ska vara ändamålsenliga och flexibla. De ska vara anpassade till sitt syfte och kunna tillämpas på förekommande uppdrag i samhällsbyggnadssektorn. För det andra ska reglerna tillgodose ett tvådelat behov; arrangörens perspektiv ska vägas mot de tävlandes arbete med att utveckla goda lösningar på tävlingsuppgiften. Både arrangörer och tävlande måste få sina intressen tillgodosedda för att reglerna ska uppfattas som sakliga, objektiva, rättvisa och framåtsyftande. Det tredje grundvillkoret handlar om effektivitet och användbarhet. Reglerna ska inte vara mer omfattande än vad som är nödvändigt. Precision ska eftersträvas. Det fjärde grundvillkoret är att reglerna ska bidra till uppbyggnaden och förvaltningen av en välfungerande tävlingskultur inom arkitektur och samhällsbyggnad.

En central tanke i förslaget är att tävlingsformerna i Sverige både behöver förnyas och samlas i ett gemensamt regelverk för att möta framtidens designutmaningar. I denna tanke ingår introduceringen av dialogtävlingar. Det är en tävlingsform som möjliggör direktkommunikation mellan arrangör och tävlande.

En andra förändring är införandet av forskningsbaserade tävlingar som tar fasta på att behov av kvalificerade kunskapsunderlag. Forskningsuppdrag är undantag i LOU. Den forskningsbaserade tävlingen regleras inte i lagstiftningen på samma sätt som projekttävlingen. Det är ett sätt att möta nya utmanande tävlingsuppgifter i samhället, som allt oftare innehåller ett flervetenskaplig utforskande, vilket i sin tur ställer krav på teambildning och kompetens.

Det finns ett stort behov av att definiera och normera markanvisningstävlingen på en nationell nivå. Inte minst på grund av att tävlingsformen växt i omfattning. Flera kommuner har markanvisningspolicy, antagna av tekniska nämnder och fullmäktige, som reglerar tilldelningen av mark genom markanvisningstävlingar. Gemensamt för dessa policydokument är dock att tävlingsprocessen saknar en närmare precisering. Behovet av nationella regler får därmed anses vara mycket stort.

Grundprincipen bakom detta förslag till spelregler är enkel och kan sammanfattas så här:

- 1) Det behövs ett regelverk gemensamt för alla tävlingsliknande uppdrag i konsult- och byggsektorn. Därmed skapas förutsättningar för klaggörande tävlingsprocesser, enhetliga villkor accepterade av arrangör och tävlande, jämförbarhet och en systematisk erfarenhetsåterföring.
- 2) Regelverket ska bidra till förnyelse i tävlingsprocesser. Unga företagare och nystartade firmor behöver ges ökade möjligheter att medverka i inbjudna tävlingar.
- 3) Regelverket ska tillvara tävlingsprocessens förmåga att fungera som ett professionellt laboratorium för nytänkande och bidra till utvecklingen av innovativa lösningar på tävlingsuppgifter.
- 3) Regelverket ska stödja programarbetet i tävlingar, garantera uppdrag till vinnaren och se till att deltagarna erhåller godtagbara villkor för framtagningen av tävlingsförslag.

Grundregler för tävlingar i arkitektur och samhällsbyggnad

§1 Tävlingsformer

Detta regelverk omfattar följande sex tävlingsformer;

- a) **Projekttävling**, en tävlingsform för projekt som syftar till utveckling och genomförande av tävlingsförslag. Denna tävlingsform regleras i LOU.
- b) **Idé- och utredningstävling**, en tävlingsform för projekt som syftar till att framställa beslutsunderlag och/eller utreda förutsättningar för gestaltning och byggande. Om tävlingen syftar till genomförande ska det anges i inbjudan/program och vinnare erbjudas uppdraget.
- c) **Dialogtävling**, en tävlingsform anpassad till projekt som behöver utvecklas i dialog mellan arrangör, jury och deltagare. Tävlingsuppgiften kan både vara utredande och/eller syfta till genomförande av tävlingsförslag.
- d) **Stadsbyggnads- och markanvisningstävling**, en tävlingsform för projekt som syftar till genomförande och som omfattar bebyggelseområden och/eller gestaltning av stadsmiljöer.
- e) **Forskningsbaserad tävling**, en tävlingsform som tillhandahåller forskningsbaserade program till projekt och där minst 1/3 av juryn ska bestå av forskarutbildade ledamöter. Tävlingsuppgiften kan både vara utredande och/eller syfte till genomförande av tävlingsförslag.
- f) **Tvåstegstävlingar**, en tävlingsform som gör det möjligt att kombinera tävlingsformer. Juryn får kompletteras i det andra steget med maximalt två ledamöter.

Anm. I en tvåstegstävling kan till exempel en idé- och utredningstävling följas av en projekttävling, dialogtävling, stadsbyggnads- och markanvisningstävling eller en forskningsbaserad tävling. Dialogtävlingar saknar krav på anonym redovisning av tävlingsförslag.

2§ Kvalificering och reglering

Arrangören får kräva svenska som tävlings- och projektspråk och kan ställa krav på kunskap om nationella normer och byggregler. Deltagandet kan regleras på något av följande på två sätt:

- a) **Allmän tävling**; en allmän tävling är öppen för alla.
- b) **Inbjuden tävling**; minst 1/3 av de inbjudna deltagarna i prekvalificerade tävlingar ska vara unga arkitekter eller nybildade företag. Arrangören ska använda sig av kriterier som skapar förutsättningar för denna måluppfyllelse vid urvalet av deltagare. Regleringen ska presenteras i arrangörens inbjudan till prekvalificering.

Anm. Med unga arkitekter avses arkitekter som vid tidpunkten för inbjudan är under 40 år. Med nybildade företag avses företag som vid tidpunkten för inbjudan varit etablerat mindre än 5 år.

3§ Tävlingsprogram

Till grund för tävlingen ska finnas ett genomarbetat tävlingsprogram som beskriver tävlingsuppgiften, bedömningsgrunder, planeringsförutsättningar och tävlingsvillkor på ett klagörande sätt. Tävlingsprogrammet ska innehålla avsnitt som redovisar;

- arrangör och tävlingsform,
- arrangörens syfte med tävlingen och gestaltningsmässiga avsikter,
- tävlingsuppgiften och dess planeringsförutsättningar för tävlingstomt, markanvändning och

- framtida byggrätt,
- beskrivning av brukare och planerad användare av tävlingsförslaget,
 - inlämningskrav anpassade till tävlingsuppgiften,
 - de kriterier som ska ligga till grund för juryns bedömning av tävlingsförslagen,
 - inlämningsdatum, prissumma/ersättningar och ekonomiska villkor för tävlande,
 - juryledamöter, sekreterare och eventuella funktionärer,
 - villkor för fortsatt uppdrag till vinnare.

Anm. *Tävlingsprogrammet måste godkännas av samtliga juryledamöter. Det åligger juryn att se till att tävlingsreglerna efterlevs.*

§4 Tävlingsuppgift och tävlande

Tävlingen är öppen för enskilda företag och ett team (lag) av företag. Tävlingsuppgiften kan antingen ha sin tyngdpunkt i inredning, arkitektur, stadsbyggnad, landskap, fysiska planeringen eller syfta till gestaltning och genomförande av bygg- och infrastrukturprojekt.

- a) Om tävlingsuppgiften har sin tyngdpunkt i inredning, arkitektur, stadsbyggnad eller fysisk planering ska sökanden ha sin professionella kompetens inom dessa kunskapsfält. Huvudansvarig för tävlingsteamet ska vara ett företag med design/arkitektkompetens för tävlingsuppgiften.
- b) Om tävlingsuppgiften har sin tyngdpunkt i gestaltning, byggande eller infrastruktur ska tävlingsteamet omfatta både arkitekt- och byggkompetenser. Huvudansvarig för tävlingsteamet kan vara antingen ett design- och arkitektföretag eller ett bygg- och fastighetsföretag med kompetens för tävlingsuppgiften.

§5 Jurymedlemmar

Tävlingsförslagen ska bedömas av en jury med minst 5 personer inklusive ordföranden. Juryn ska ha ett ojämnt antal ledamöter. Minst 3 ledamöter i juryn ska vara oberoende i förhållande till arrangören med professionell kompetens för tävlingsuppgiften. Arrangören ska tillhandahålla sekreterare och i förekommande fall en tävlingsfunktionär som sköter kontakterna med tävlande.

Juryns sammansättning och arbetsmetoder innebär;

- att de intressen som berörs av tävlingsuppgiften ska vara representerade i juryn,
- att minst 1/3 av juryn ska samma kompetens som de tävlande,
- att endast medlemmar i juryn har rösträtt,
- att juryn får bjuda in personer för rådgivning och diskutera tävlingsförslagen med dem, under sekretess,
- att juryn ska vara oberoende i förhållanden till tävlande med hänsyn till jävsregler,
- att juryn ska bedöma förslagen självständig utifrån tävlingsprogrammet,
- att juryn ska identifiera en bästa helhetslösning på tävlingsuppgiften. Endast om det föreligger särskilda skäl kan flera förslag tilldelas förstapris.

Anm. *I projektävlingar som arrangeras i enlighet med LOU måste förslagen presenteras anonymt för juryn, varför det inte får förekomma någon direktkommunikation om tävlingsuppgiften i designfasen mellan arrangören, juryn och tävlande.*

§6 Uppdrag

Arrangören ska uppta förhandlingar om genomförande och fortsatt uppdrag med upphovspersonerna bakom det vinnande förslaget i enlighet med juryns utlåtande. Enbart om det föreligger särskilda skäl och är uppenbart olämpligt får arrangören frånga juryns rekommendation.

Om upphovspersonerna bakom det vinnande förslaget saknar tillräcklig erfarenhet och kompetens får arrangören föreskriva samarbete med annat företag.

I det fall som tävlingsprogrammet syftar till genomförande av vinnande projekt för ska upphovsrättsinnehavaren kompenseras, om inte denne erbjuds uppdrag inom två år. Kompensationen ska utbetalas av arrangören enligt praxis, såvida inte programmet anger annat.

§7 Ersättning och ekonomi

Arrangören ersätter juryn för sitt arbete och svarar för samtliga kostnader förknippande med uppdraget. Ersättningen till de tävlande företagen/teamen får regleras på följande sätt:

- a) För tävlingar med tävlingsuppgifter som har sin tyngdpunkt i inredning, arkitektur, stadsplanering eller fysisk planering ska prissumman motsvara arbetsinsatsen. I inbjudna tävlingar ska deltagarna erhålla samma ersättning vid inlämning av godkänt förslag. I öppna tävlingar bestämmer juryn hur prissumman ska fördelas.
- b) För tävlingar med tävlingsuppgifter som har sin tyngdpunkt i gestaltning, byggande eller infrastruktur kan ersättningen vara en prissumma för inlämning av godkänt förslag eller regleras via avtal med arrangören. Ersättningen till deltagarna i tävlingen får belasta eventuell försäljningen av mark.

***Anm.** I tävlingar med begränsat deltagande bör minst 5 team/företag bjudas in till tävlingen. Priset på marken bör bestämmas i förväg i stadsbyggnads- och markanvisningstävlingar för att kvalitet ska få genomslag i tävlingen. De tävlande kan antingen ersättas för godkänt förslag i tävlingen genom en prissumma som meddelats i inbjudan/program eller kompenseras i efterhand via markanvisningsavtal/motsvarande.*

§8 Juryutlåtande

Juryn ska i ett utlåtande göra en genomgång av tävlingen, tävlingsuppgiften och tävlingsförslagen. Utlåtandet ska innehålla;

- en allmän genomgång och beskrivning av tävlingen som helhet,
- en beskrivning av de premierade tävlingsförslagets kvaliteter och eventuell brister,
- en rangordning av tävlingsförslagen,
- en klargörande rekommendation till arrangören,
- beslut sker enligt principen en person-en röst.

***Anm.** I tävlingar med begränsat deltagande ska samtliga godkända förslag kommenteras. I allmänna tävlingar ska premierade förslag beskrivas.*

Jury är kollektivt ansvarig för valet av vinnaren. En jurymedlem som har en i förhållande till majoriteten avvikande uppfattning måste reservera sig i juryns utlåtande för att inte vara bunden av juryns rekommendation till arrangören.

§9 Offentlighet

Arrangören ska bidra till offentlig debatt och arrangera en publik redovisning av tävlingsförslagen. Tävlingsprogram, tävlingsförslag och juryutlåtande samt övriga relevanta tävlingsdokument ska vara tillgänglig via offentliga webbplatser/arkiv och sparas i bibliotek. Det åligger arrangören att se till att tävlingsdokumenten arkiveras.

§10 Upphovsrätt och tvister

Arrangören har rätt att använda förslag för vilket ekonomisk ersättning/arvode betalas till författarna. De tävlande behåller upphovsrätten till sina förslag.

Den som erhåller fortsatt uppdrag har rätt att använda motiv och idéer i belönade förslag inom ramen för gällande upphovsrätt.

Tvister som gäller tolkningen av dessa regler bör avgöras genom ett förlikningsinstitut.

Godkännande

Följande företag/organisationer godkänner grundreglerna:

(företag/datum)